

УДК 37:050.486]:024.5/.6:[026:34](477.411)ДНПБ

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-3\(61\)-958-970](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-3(61)-958-970)

Матвійчук Оксана Євгенівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітнього лідерства Інституту післядипломної освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-8555-3645>

Павленко Тетяна Степанівна науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів і методичного супроводу освітянських бібліотек, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0003-3244-7897>

Петрощук Наталія Романівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри історичної та громадянської освіти Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-0906-0603>

ПЕДАГОГІЧНІ ДОВІДКОВІ ВИДАННЯ У ФОНДІ ДНПБ УКРАЇНИ ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО : ДОСЛІДЖЕННЯ ЇХ ДОСТУПНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВЧИТЕЛЯМИ

Анотація. Статтю присвячено аналізу педагогічних довідкових видань як важливого ресурсу професійної діяльності та безперервного професійного розвитку вчителів у контексті цифровізації освіти, упровадження новітніх освітніх технологій і реалізації реформи Нової української школи. Обґрунтовано роль педагогічної термінології, що динамічно оновлюється, та значення довідкової літератури у забезпеченні єдності понятійно-термінологічного апарату сучасної освіти.

У статті здійснено аналіз педагогічних словників та енциклопедій, представлених у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України, зокрема фундаментальних видань С. У. Гончаренка, М. Д. Ярмаченка, В. Г. Кременя, Т. О. Яцик і В. В. Степанюка, а також сучасного енциклопедичного біографічного словника під науковою редакцією Л. Д. Березівської, словник-хрестоматію педагогічних понять, упорядником якого є Г. П. Шевченко і рідкісних зарубіжних енциклопедичних джерел під редакцією професорів А. Мартінаццолі та Л. Кредаро (італ.), Петіт Ларів і Флері (фр.). Окрему увагу приділено новітнім тенденціям розвитку довідкових ресурсів, зокрема створенню «Української електронної енциклопедії освіти» як складника цифрового освітнього середовища.

Емпіричну частину дослідження становить анкетування педагогічних працівників – слухачів курсів підвищення кваліфікації, спрямоване на виявлення

ISSN 2786-4952 Online

частоти та характеру використання педагогічної довідкової літератури в їх професійній діяльності. Результати дослідження засвідчили систематичне звернення вчителів до словників і енциклопедій та усвідомлення ними їх значущості для оновлення професійних знань, розвитку педагогічної майстерності й підтримки фахової компетентності.

Зроблено висновок про доцільність активнішої інтеграції педагогічних довідкових ресурсів у систему підвищення кваліфікації вчителів і необхідність інформування педагогів про наявні та нові довідкові видання як чинник підвищення якості освіти.

Ключові слова: педагогічні довідкові видання, Державна наукова педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, підвищення кваліфікації вчителів.

Matviichuk Oksana Yevgenivna Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor, Lecturer of the Educational Leadership Department of Institute of In-Service Training Borys Hrinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-8555-3645>

Pavlenko Tetiana Stepanivna Researcher, Department of Scientific and Educational Information Resources and Methodological Support for Educational Libraries, the V. Sukhomlynskyi SSEL of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0003-3244-7897>

Petroshchuk Natalia Romanivna Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor, Department of Historical and Civic Education, Institute Advanced Training, Borys Hrinchenko University of Kyiv, Kyiv, Ukraine <https://orcid.org/0000-0002-0906-0603>

EDUCATIONAL REFERENCE PUBLICATIONS IN THE COLLECTIONS OF THE V.O. SUKHOMLYNSKY NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE: RESEARCH ON THEIR AVAILABILITY AND USE BY TEACHERS

Abstract. The article is devoted to the analysis of pedagogical reference publications as an important resource for teachers' professional practice and continuous professional development in the context of the digitalization of education, the implementation of innovative educational technologies, and the reform of the New Ukrainian School. The role of dynamically evolving pedagogical terminology and the significance of reference literature in ensuring the coherence of the conceptual and terminological framework of contemporary education are substantiated.

The study analyzes pedagogical dictionaries and encyclopedias available in the collections of the V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. Particular attention is given to the fundamental works of S. U. Honcharenko, M. D. Yarmachenko,

V. H. Kremen, T. O. Yatsyk, and V. V. Stepaniuk, as well as to the modern encyclopedic biographical dictionary edited by L. D. Berezivska, the dictionary-anthology of pedagogical concepts compiled by H. P. Shevchenko, and rare foreign encyclopedic sources edited by Professors A. Martinazzoli and L. Credaro (Italy), Petit Larive and Fleury (France). Special consideration is given to contemporary trends in the development of reference resources, in particular the creation of the “Ukrainian Electronic Encyclopedia of Education” as a component of the digital educational environment.

The empirical part of the study consists of a survey of teachers attending in-service training courses, aimed at identifying the frequency and nature of their use of pedagogical reference literature in professional practice. The findings demonstrate teachers’ systematic use of dictionaries and encyclopedias and their recognition of these resources as essential for updating professional knowledge, enhancing pedagogical mastery, and sustaining professional competence.

The article concludes that pedagogical reference resources should be more actively integrated into teacher professional development systems and that educators should be systematically informed about existing and newly published reference works as a factor in improving the quality of education.

Keywords: pedagogical reference publications, V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, teacher professional development.

Постановка проблеми. В епоху глобалізації та інтеграції стрімко розвивається понятійно термінологічне поле освіти на всіх її рівнях. Зміни в сучасній шкільній освіті, зумовлені процесами цифровізації, упровадженням новітніх освітніх технологій та реалізацією реформи Нової української школи, відображаються й на педагогічній термінології, що постійно оновлюється шляхом введення нових понять і визначень. Як правило, тлумачення та пояснення базових і новітніх термінів подається в педагогічній довідковій літературі.

Педагогічні довідкові видання є важливими інформаційними ресурсами професійної діяльності вчителя, оскільки забезпечують оперативний доступ до необхідної освітньої інформації, розкривають зміст найуживаніших психолого-педагогічних і методичних термінів, а також нових понять і категорій. Їх використання має особливе значення в умовах реалізації компетентнісного підходу в освіті.

Основним призначенням педагогічних довідкових видань (словників, енциклопедій) є подання матеріалу в зручній, систематизованій формі, що забезпечує швидкий пошук і отримання інформації різного характеру. Саме в педагогічній довідковій літературі зосереджено узагальнену та систематизовану інформацію з теорії, історії й практики навчання та виховання, подано визначення й оцінки педагогічних явищ і процесів, концепцій і теорій, освітніх і виховних систем, а також вітчизняного й зарубіжного педагогічного досвіду.

Водночас педагогічні довідкові видання недостатньо широко представлені у фондах шкільних бібліотек; нерідко педагоги не обізнані з їх наявністю та не відстежують появу нових видань. У зв'язку з цим актуалізується потреба інформування вчителів про зазначені ресурси, зокрема в межах курсів підвищення кваліфікації. Зокрема для педагогів столиці викладається модуль «Інформаційні ресурси ДНПБ України ім.В.О.Сухомлинського як складник освітнього середовища», під час якого розглядається тематика пошуку інформаційних ресурсів у каталогах бібліотеки. Після опрацювання даного модулю педагоги отримують навички пошуку і критичного оцінювання інформації, оперування нею у професійній діяльності. Практична складова модуля реалізується в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В.О.Сухомлинського з якою Інститут післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка поєднують партнерські стосунки. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України, як національне галузеве книгосховище та депозитарій педагогічної й психологічної літератури, акумулює у своїх фондах наукові, навчальні, довідкові та інші видання. У фондах бібліотеки представлено більш 60 педагогічних довідкових видань, серед яких: «Енциклопедія освіти», «Український педагогічний словник» за редакцією С. У. Гончаренка, «Словник термінів педагогіки, психології та шкільного адміністрування», «Педагогічний словник», «Педагоги України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.)», «Словник-хрестоматія педагогічних понять», А. Мартінаццолі «Ілюстрований словник педагогіки» (1884–1899), Ларів та Фльорі «Енциклопедичний словник для дорослих та всіх охочих» (1901) та інші.

Аналіз наукових досліджень. В Україні розвитком словниково-енциклопедичної справи займається Інститут енциклопедичних досліджень Національної академії наук України. Дослідники В. Ф. Бирка та Л. А. Лупаренко зазначають, що основними структурними складовими словників і енциклопедій є дефініції та терміни, які в науковій літературі також розглядаються як поняття [2].

Сучасні вчені-енциклопедисти А. М. Киридон і Н. І. Черниш виокремлюють такі види науково-інформаційних довідників: енциклопедичні словники – відносно невеликі за обсягом (1–2 томи) видання, що містять основні відомості з певної галузі знань. За цільовим призначенням їх поділяють на наукові, науково-популярні та популярні; за характером інформації – на універсальні, спеціалізовані й регіональні; за принципом розміщення матеріал – на алфавітні та систематичні. Енциклопедії ж трактуються як багатотомні ґрунтовні довідкові видання, що містять найважливіші відомості про різні поняття, подані переважно в алфавітному порядку [5].

На думку дослідника О. Жосана, словники – це книжкові довідкові видання, у яких в алфавітному (як правило) або тематичному порядку подано слова певної мови (словосполучення, фрази, терміни, імена, знаки) з їх

тлумаченням або перекладом іншою мовою, подані у вигляді окремих невеликих статей [8]. Автори-укладачі педагогічних словників та енциклопедій – С. У. Гончаренко, М. Д. Ярмаченко, В. Г. Кремень – наголошують, що такі видання адресовані насамперед учителям і є важливим інструментом їх професійної діяльності.

Варто зазначити, що до укладання педагогічних словників долучаються як науковці, так і практики-викладачі. Зокрема, прикладом такої співпраці є праця Т. О. Яцик і В. В. Степанюка «Словник коротких термінів з педагогіки».

Поряд із друкованими педагогічними довідковими виданнями в Україні функціонує інтернет-платформа «Українська електронна енциклопедія освіти», яку розробляють вітчизняні науковці В. Ю. Биков, О. М. Спірін, Л. А. Лупаренко, О. П. Пінчук, О. Ю. Буров, А. В. Яцишин, А. М. Гуржій, О. В. Кохан, І. М. Полященко та інші [1].

Мета статті – проаналізувати педагогічні довідкові видання у фондах Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського та дослідити ступінь їх використання вчителями під час курсів підвищення кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. Довідкова література як феномен існує протягом тисячоліть, виконуючи на різних етапах розвитку людства функцію уніфікації та систематизації наявних знань про світ. Упродовж тривалого історичного розвитку вона набула нових форм, що сприяло розширенню кола її завдань і сфер застосування. До різновидів довідкових видань належать енциклопедії, енциклопедичні словники, енциклопедичні довідники, енциклопедичні словники-довідники, путівники, словники та довідники.

Педагогічні довідкові видання виникли у відповідь на потребу систематизації знань і практичного досвіду у сфері навчання й виховання. Їх основним завданням є надання конкретних відповідей на актуальні фахові запитання, що зумовлює відкритість і доступність матеріалу для швидкого пошуку. Довідкові педагогічні видання є одним із важливих ресурсів професійного зростання вчителів.

У вітчизняному науково-інформаційному просторі термін енциклопедія тлумачиться як довідкове видання, що містить упорядкований за алфавітним або тематичним принципами перелік понять і термінів із поясненням їх значення. Енциклопедичні видання є результатом прагнення людства до вичерпного й універсального викладу наукового та педагогічного знання в систематизованій і довговічній формі.

Енциклопедія – це видання, у якому зосереджено основні відомості з однієї або кількох галузей знань і практичної діяльності, викладені у формі коротких статей, розміщених за абеткою або в систематичному порядку. Розрізняють універсальні (загальні), спеціалізовані (галузеві) та регіональні енциклопедії. Первісно термін енциклопедія означав сукупність знань, обов'язкових для засвоєння в середньовічній педагогіці.

Словники відіграють важливу роль у навчальній, науково-дослідній та науково-методичній діяльності в сучасній системі освіти України. Їх значення як «зберігачів» інформації пов'язане з процесом накопичення, уточнення та поглиблення знань, що сприяє досягненню інформаційної цілісності. В умовах інтенсивного інформаційного потоку словники не втрачають своєї актуальності. За інформаційними ознаками словник визначається як довідкове видання, що містить упорядкований перелік мовних одиниць (слів, словосполучень, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними довідковими даними. Вирізняють такі типи словників: електронний словник – електронне довідкове видання; енциклопедичний словник – різновид енциклопедії, що містить статті невеликого обсягу, подані у стислій формі та розміщені за абеткою їхніх назв; мовний словник, зокрема тлумачний і термінологічний як його різновиди, – видання, у якому в алфавітному порядку подано терміни певної галузі знань та їх визначення; словник-хрестоматія – видання, що поєднує довідкові матеріали з добіркою текстів для навчального опрацювання.

Значної популярності в освітянському середовищі набув **«Український педагогічний словник»** за редакцією С. У. Гончаренка, що містить узагальнену й систематизовану інформацію з теорії та практики навчання і виховання. У словнику представлено широке коло понять і термінів, пов'язаних з освітнім процесом, педагогічними теоріями, концепціями та категоріями. Загалом видання налічує близько 3000 словникових статей [3].

Вагомим довідковим джерелом є **«Словник термінів педагогіки, психології та шкільного адміністрування»**, що вийшов друком у 1928 році у Державному видавництві України. Укладачем словника є П. Й. Горецький – учитель і науковець. Видання обсягом 112 сторінок містить передмову та перелік використаних джерел. У 2008 році словник було перевидано Інститутом енциклопедичних досліджень Національної академії наук України [4].

Наступним фундаментальним довідковим виданням є **«Педагогічний словник»**, підготовлений авторським колективом Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України за редакцією дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка. Словник вийшов у 2001 році у видавництві «Педагогічна думка», має обсяг 514 сторінок і наклад 5000 примірників [10].

Особливе місце серед педагогічних довідкових видань посідає **«Енциклопедія освіти»**, підготовлена вченими Національної академії педагогічних наук України за загальною редакцією В. Г. Кременя. Перше видання побачило світ у 2008 році в Києві, має обсяг 1040 сторінок і наклад 3000 примірників. У 2021 році вийшло друге видання «Енциклопедії освіти», яке стало переможцем конкурсу НАПН України на кращі наукові роботи, створені у 2021 році. В енциклопедії висвітлено проблеми теорії, історії та практики української освіти; витоки понятійно-термінологічного апарату педагогічної й психологічної наук; сучасні освітні парадигми та концепції; системи навчання і виховання в різних типах закладів освіти; розвиток зарубіжних освітніх систем; персоніфіковану

інформацію про педагогів і громадських діячів; а також відомості із суміжних галузей науки, важливих для розвитку сучасної освіти [6].

Останнім часом серед учителів спостерігається значний попит на **«Енциклопедичний словник символів культури України»** за редакцією І. С. Майдаченко, у якому подано відомості про найважливіші наукові, філософські, художні, міфологічно-релігійні та побутові символи українців.

Цікавим навчально-довідковим виданням є **«Словник-хрестоматія педагогічних понять»**, упорядником якого є Г. П. Шевченко. У словнику-хрестоматії подано тлумачення педагогічних понять у трактуванні різних авторів. Матеріал структуровано відповідно до програми вивчення курсу **«Педагогіка у вищих навчальних закладах»**.

Унікальним довідковим виданням є енциклопедичний біографічний словник **«Педагоги України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.)»**, підготовлений у 2025 році авторським колективом відділу педагогічного джерелознавства та біографістики ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського під керівництвом Л. Д. Березівської – доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України. Видання вперше цілісно презентує біографічну й бібліографічну інформацію про більш як 300 відомих і маловідомих педагогів та освітніх діячів минулого (серед них – понад 50 педагогинь), які вже відійшли у вічність, що відображає розвиток української освіти й педагогічної думки у другій половині ХІХ – на початку ХХІ ст.»

Контент і методологічна концепція словника відповідають провідним тенденціям розвитку європейської гуманітаристики. Репрезентація широкого спектра педагогічних постатей – від знаних класиків до маловідомих діячів, які зазнали переслідувань або були змушені емігрувати, – відображає сучасний європейський підхід до історичного наративу, що ґрунтується на визнанні множинності досвідів, осмисленні травматичного минулого, збереженні пам'яті про жертв тоталітаризму та утвердженні людської гідності як фундаментальної цінності [9].

Колектив укладачів під редакцією А. В. Семенової видали **«Словник-довідник з професійної педагогіки»**. Книга містить понад 800 статей (термінів) у яких визначено сутність наукових понять з професійної педагогіки з перекладом термінів англійською мовою. До нього входять і складені терміни, що являють собою сполучення декількох. Словник містить найостанніші досягнення педагогічної думки і професійної термінології, що опрацьовані за сучасним правописом української мови з дотриманням основних принципів укладання.

У фонді рідкісної книги також зберігаються видання іноземними мовами: **«Dizionario illustrato di pedagogia»** (Ілюстрований словник педагогіки) з 75 гравюрами, уміщеними в тексті, під редакцією професорів А. Мартінаццолі та Л. Кредаро за участю провідних фахівців у галузі педагогічних наук Італії, а також **«Dictionnaire français encyclopédique à l'usage des adultes et des gens du monde»**

(Французький енциклопедичний словник для дорослих), укладений Petit Larive & Fleury. Це універсальний енциклопедичний словник, у якому подано відомості з різних галузей знань – географії, біології, історії, політичного життя тощо, а також представлено неологізми з поясненням їх етимології та вимови.

В умовах становлення інформаційного суспільства актуалізується питання створення «Української електронної енциклопедії освіти», над якою працює колектив Інституту цифровізації освіти Національної академії педагогічних наук України під керівництвом заслуженого діяча науки і техніки України В. Ю. Бикова. У 2022 році було презентовано Концепцію енциклопедії, відповідно до якої її структура передбачає такі тематичні розділи: «Освіта», «Психологія», «Наука», «Персоналії», «Організації», «Документи», «Видання», «Події», «Цифровізація», що охоплюють основні напрями освітньої, психологічної, наукової та управлінської діяльності.

З метою виявлення механізмів інтеграції педагогічної довідкової літератури в індивідуальну систему професійного розвитку вчителів та визначення її впливу на формування професійної компетентності було проведено емпіричне дослідження. Методом анкетування охоплено 120 педагогічних працівників – слухачів курсів підвищення кваліфікації, опитування яких здійснювалося під час відвідування Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Середній педагогічний стаж респондентів у закладах загальної середньої освіти становив 22 роки. Віковий діапазон опитаних – від 25 до 60 років. Гендерний склад вибірки характеризується переважанням жінок (66 %), частка чоловіків становить 34 %.

Аналіз відповідей на запитання «Скільки годин на тиждень (у середньому) Ви присвячуєте читанню професійної довідкової літератури?» засвідчив, що найбільша частка респондентів 58 (48 %) витрачає на роботу з довідковими джерелами від 2 до 5 годин на тиждень. Менше 2 годин приділяють читанню 36 30 % опитаних, 6–10 годин – 20 17 %, понад 10 годин – 6 5 %. (див. табл. 1).

Таблиця 1

Витрати часу на читання довідкової літератури.

Менше 2 годин	36	30 %
2-5 годин	58	48 %
6-10 годин	20	17 %
Понад 10- годин	6	5 %

Результати відповідей на запитання щодо частоти звернення до педагогічних довідкових видань свідчать про систематичний характер їх використання: 78 (65 %) респондентів зазначили, що звертаються до таких джерел кілька разів на тиждень, 13 (11) % – щоденно. Водночас 24 (20) % педагогів користуються довідковими виданнями кілька разів на місяць, а лише 5 (4 %) – рідше ніж раз на місяць. (див. діагр. 1).

Діаграма 1 - Частота звернення до педагогічних довідкових видань

Отримані емпіричні дані дають підстави стверджувати, що педагогічна довідкова література посідає вагоме місце в системі професійного розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти та розглядається ними як важливий ресурс професійного самовдосконалення.

У відповідях на запитання «Які педагогічні довідкові видання Ви вважаєте найбільш ефективними та корисними для професійної діяльності?» респонденти найчастіше зазначали словники – 91 особа (76 %) – та енциклопедії 29 осіб (24 %), що свідчить про орієнтацію педагогів на джерела, які забезпечують оперативний доступ до систематизованої та достовірної науково-педагогічної інформації.

В ході дослідження було з'ясовано, що вчителі рідко читають словники від початку до кінця. Найчастіше вони шукають конкретне визначення поняття (наприклад, «компетентність», «інклюзія») або опис педагогічної технології. Педагогічні працівники зазначили, що найчастіше терміни використовують, щоб чітко формулювати педагогічні цілі, проекти чи концепції, рідше для розбору складних виховних чи навчальних випадків, використовуючи довідники як інструмент прийняття правильного рішення. Педагоги відмітили, що причиною звернень до довідкових педагогічних видань є потреба правильно вживати та писати фахові терміни згідно з сучасними стандартами. Відповідно саме в словниках та енциклопедіях є дана нормативна функція.

Педагогічні довідкові видання виконують важливу роль у навчанні, науково-дослідній діяльності та науково-методичній роботі в сучасній системі освіти України.

Висновки. Актуальність звернення вчителів до понятійно-термінологічних проблем зумовлена широкомасштабними процесами оновлення системи освіти в Україні, розбудови її нового смислу під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, викликів і вимог. Також передумовою актуальності педагогічних довідкових видань для вчителя є входження України у світовий і європейський

науково-педагогічний простір передбачає введення у вітчизняний науковий обіг значного загалу сучасних підходів, концепцій, наукових положень і науково обґрунтованих понять. Відповідно і зростає потреба звернень до педагогічних довідкових видань. Для вчителя педагогічні довідкові видання це робочий інструмент, з яким взаємодіють вибірково та функціонально. Проблемою залишається їх доступність у бібліотеках закладів освіти. Тому важливо їх інформувати про наявність таких видань у бібліотеках. Узагальнення результатів дослідження підтверджує, що робота з педагогічною довідковою літературою сприймається вчителями як один із найбільш ефективних і надійних інструментів підтримки та оновлення професійної компетентності. Педагоги усвідомлюють значущість систематичного звернення до довідкових видань як чинника підвищення якості професійних знань і розвитку педагогічної майстерності, що актуалізує потребу в подальшому науковому осмисленні ролі довідкових ресурсів у системі безперервної педагогічної освіти.

Фонд Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського містять багате зібрання педагогічних довідкових видань, аналіз яких засвідчує широту їхньої тематичної та типологічної палітри. Це універсальні й галузеві видання, різні за формою (друковані та електронні) та за цільовим призначенням: наукові, навчальні, виробничі. Безсумнівно, давні енциклопедії та словники є важливим історико-культурним надбанням, складником колективної пам'яті людства, що потребує збереження для майбутніх поколінь.

У ході дослідження встановлено, що педагогічна довідкова література відіграє важливу роль у системі професійного розвитку компетентностей учителів. Аналіз емпіричних даних засвідчив, що педагоги усвідомлюють значущість роботи з педагогічними довідковими виданнями, розглядаючи їх як надійний інструмент оновлення професійних знань і, відповідно, підвищення рівня педагогічної майстерності.

Література:

1. Биков В. Ю., Спірін О.М., Лупаренко Л.А., Пінчук О. П., Буров О. Ю., Яцишин А. В., Гуржій А.М., Кохан О.В., Полященко І.М. *Використання інтернет платформи «Українська електронна енциклопедія освіти»*: метод. рек., Київ: ЩО НАПН України, 2023, 90 с. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/39525/>
2. Бирка М. Ф., Лупаренко Л.А. Веб-енциклопедія як засіб розвитку інноваційної компетентності педагога. *Розвиток інноваційної компетентності педагога в закладі освіти*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (26 жовт. 2023 р., м. Херсон) / за ред. Г. С. Юзбашевой. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2023. С. 28–32. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8295>
3. Гончаренко Семен. *Український педагогічний словник*. Київ : Либідь, 1997. 373 с. URL: <https://tinyurl.com/mwtw8v9f>
4. Горецький П. *Словник термінів педагогіки, психології та шкільного адміністрування* : проект / Українська академія наук України, Інститут української наукової мови. Київ : Держвидав України, 1928. 120 с.

5. Енциклопедичні видання в сучасному інформаційному просторі: колективна монографія / за ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 312 с. URL: https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/Inform_full.pdf
6. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України; [голов. ред. В. Г. Кремень ; заст. голов. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузov ; відп. наук. секр. С. О. Сисоева ; редкол.: О. І. Ляшенко, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, П. Ю. Саух, Л. Д. Березівська, І. Д. Бех, В. Ю. Биков, М. С. Гальченко, В. В. Засенко, С. А. Калашнікова, М. О. Кириченко, Л. Б. Лук'янова, В. Г. Панок, В. О. Радкевич, О. Я. Савченко, М. М. Слюсаревський, О. В. Сухомлинська). 2-ге вид., допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
7. Короткий словник педагогічних термінів / Нац. ун-т «Львів. політехніка» ; [ред. Ірина Стецик ; худож.-дизайнер Марія Іванець]. Львів : Львівська політехніка, 2021. 92 с.
8. Навчальна література : термінологічний словник / уклад. О. Е. Жосан. Кропивницький: КЗ «КОППО ім. Василя Сухомлинського», 2023. 64 с. URL: <https://library.kr.ua/wp-content/elib/zhosan/navchlit.pdf>
9. Педагоги України (друга половина XIX – початок XXI ст.): енциклопедичний біографічний словник / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт.: Березівська Л. Д., Сухомлинська О. В., Коляда Н. М., Кочубей Т. Д., Міхно О. П., Антоненко Н. Б., Серета Х. В. ; наук. ред. Березівська Л. Д.]. Вінниця : ТВОРИ, 2025. 510 с. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2025/07/Educators_of_Ukraine_Encyclopedic_dictionary-2025.pdf
10. Педагогічний словник / АПН, Ін-т педагогіки ; підгот. Н. Б. Копиленко [та ін.] ; відп. ред. М. Д. Ярмаченко. Київ : Педагогічна думка, 2001. 516 с.
11. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. 221 с. URL: <https://www.pedagogic-master.com.ua/public/semenova/slovník.pdf>
12. Словник педагогічних та психологічних термінів до дисциплін: «Педагогіка», «Педагогіка новаторства», «Педагогіка та психологія вищої школи», «Методика виховної роботи та основи педагогічної майстерності», «Педагогічний менеджмент» : для здобувачів вищ. освіти ден. та заоч. форм здобуття освіти пед. спец. / держ. вищ. навч. закл. «Донбас. держ. пед. ун-т», Горлів. ін-т інозем. мов ; [уклад.: Н. А. Несторук, Л. В. Кокоріна ; під заг. ред. Н. А. Несторук]. Бахмут : [Маторін Б. І.], 2019. 131 с.
13. Українська електронна енциклопедистика в соціогуманітарному вимірі: монографія / відп. ред. Я. Яцків. Київ : Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. 196 с. URL: <https://repository.encyclopedia.kyiv.ua/files/original/1dc7e8f6b4dadc557769772ff505c5e7.pdf>
14. Шатирко Л. О., Дзюбка Л. В., Бучма В. В., Гурова О. В. Психологічні вимоги до розроблення навчальної літератури для Нової української школи: методичні рекомендації / за наук. ред. академіка НАПН України С. Д. Максименка. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. 33 с. URL: <https://tinyurl.com/xс5zh8j4>
15. Petit Larive & Fleury : dictionnaire français encyclopédique à l'usage des adultes et des gens du monde, contenant en une seule nomenclature très complète, les mots de la langue et des sciences vulgarisées, les néologismes avec étimologies et prononciation, les mots d'histoire, de géographie et de biographie, les locutions latines et étrangères / par MM. Larive et Fleury. Nouvelle édition, revue et mise à jour. Paris : Librairie Delagrave, [1901] (Nancy, Paris, Strasbourg : Impimerie Berger-Levrault). XVIII, 1456 p. : 1345 Figures dans le Texte, 81 Tableaux d'Art et de Vulgarisation, 114 Cartes. Фр. мов.
16. Martinazzoli, A. Dizionario Illustrato di Pedagogia. Vol. II. G.-M. / diretto dai professori A. Martinazzoli, L. Credaro collaboratori i pui distinti cultori delle discipline pedagogiche in Italia. - Milano : Dottor Francesco Vallardi, [1884–99?] (Milano : Stabilimenti Riuniti d'Arti Grafiche). 811 p. : ill., ports., con 75 incisioni intercalate nel testo. Італ. мов.

References:

1. Bykov V. Yu., Spirin O. M., Luparenko L. A., Pinchuk O. P., Burov O. Yu., Yatsyshyn A. V., Hurzhii A. M., Kokhan O. V., & Poliashchenko I. M. (2023). *Vykorystannia internet platformy «Ukrainska elektronna entsyklopediia osvity»: metodychni rekomendatsii*. <https://eprints.zu.edu.ua/39525/> [in Ukrainian].
2. Byrka M. F., & Luparenko L. A. (2023, October 26). Web-entsyklopediia yak zasib rozvytku innovatsiinoi kompetentnosti pedahoha. In H. S. Yuzbasheva (Ed.), *Rozvytok innovatsiinoi kompetentnosti pedahoha v zakladi osvity: materialy Vseukrainska naukovo-praktychna internet-konferentsiia* (m. Kherson) (pp. 28–32). Kherson: KVNZ «Khersonska akademiia neperervnoi osvity». <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8295> [in Ukrainian].
3. Honcharenko S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. Kyiv: Lybid. <https://tinyurl.com/mwtw8v9f> [in Ukrainian].
4. Horetskyi P. (1928). *Slovnyk terminiv pedahohiky, psykholohii ta shkilnoho administruvannia : proekt*. Kyiv: Derzhvydav Ukrainy [in Ukrainian].
5. Kyrydon A. M. (Ed.). (2017). *Entsyklopedychni vydannia v suchasnomu informatsiinomu prostori: kolektyvna monohrafiia*. Kyiv: Derzhavna naukova ustanova «Entsyklopedychno vydavnytstvo». https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/Inform_full.pdf [in Ukrainian].
6. Kremen V. H., Luhovyi V. I., Topuzov O. M., Sysoeva S. O., Liashenko O. I., Maksymenko S. D., Nychkalo N. H., Saukh P. Yu., Berezivska L. D., Bekh I. D., Bykov V. Yu., Halchenko M. S. et al. (2021). *Entsyklopediia osvity*. Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
7. Stetsyk, I. (Ed.) (2021). *Korotkyi slovnyk pedahohichnykh terminiv*. Lviv: Lvivska politehnika. [in Ukrainian].
8. Zhosan, O. E. (Comp.) (2023). *Navchalna literatura : terminolohichnyi slovnyk*. Kropyvnytskyi: KZ «KOIPPO im. Vasylia Sukhomlynskoho». <https://library.kr.ua/wp-content/elib/zhosan/navchlit.pdf> [in Ukrainian].
9. Berezivska, L. D., Sukhomlynska, O. V., Koliada, N. M., Kochubei, T. D., Mikhno, O. P., Antonets, N. B., & Sereda, Kh. V. (2025). *Pedahohy Ukrainy (druha polovyna XIX – pochatok XXI st.): entsyklopedychnyi bihrafichnyi slovnyk* (L. D. Berezivska, Ed.). Vinnytsia: TVORY. https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2025/07/Educators_of_Ukraine_Encyclopedic_dictionary-2025.pdf [in Ukrainian].
10. Yarmachenko, M. D. (Ed.) (2001). *Pedahohichnyi slovnyk*. Kyiv: Pedahohichna dumka. [in Ukrainian].
11. Semenova, A. V. (Ed.). (2006). *Slovnyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky*. Odesa: Palmira. <https://www.pedagogic-master.com.ua/public/semenova/slovník.pdf> [in Ukrainian].
12. Nestoruk, N. A., & Kokorina, L. V. (Comps.) (2019). *Slovnyk pedahohichnykh ta psykholohichnykh terminiv do dystsyplin: «Pedahohika», «Pedahohika novatorstva», «Pedahohika ta psykholohiia vyshchoi shkoly», «Metodyka vykhovnoi roboty ta osnovy pedahohichnoi maisternosti», «Pedahohichnyi menedzhment»*. Bakhmut : Matorin B. I. [in Ukrainian].
13. Yatskiv, Ya. (Ed). (2021). *Ukrainska elektronna entsyklopedystyka v sotsiohumanitarnomu vymiri: monohrafiia*. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. <https://repository.encyclopedia.kyiv.ua/files/original/1dc7e8f6b4dadc557769772ff505c5e7.pdf> [in Ukrainian].
14. Shatyрко, L. O., Dziubko, L. V., Buchma, V. V., & Hurova, O. V. (2023). *Psykholohichni vymohy do rozroblennia navchalnoi literatury dlia Novoi ukrainskoi shkoly: metodychni rekomendatsii* (S. D. Maksymenko, Ed.). Kyiv: Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. <https://tinyurl.com/xc5zh8j4> [in Ukrainian].
15. Larive, M., & Fleury, M. (1901). *Petit Larive & Fleury : dictionnaire français encyclopédique à l'usage des adultes et des gens du monde, contenant en une seule nomenclature très complète, les mots de la langue et des sciences vulgarisées, les néologismes avec étimologies et*

prononciation, les mots d'histoire, de géographie et de biographie, les locutions latines et étrangères.
Paris: Librairie Delagrave [in French].

16. Martinazzoli, A. [1884–99?] *Dizionario Illustrato di Pedagogia. Vol. II. G.-M.* Milano: Dottor Francesco Vallardi, (Milano : Stabilimenti Riuniti d'Arti Grafiche). 811 p. [in Italian].

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.03.2026